

קביעת הלל על הנס הזמן זהה

1) תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עמוד א

(ישעיו ט') למרבה המשרה ולשלום אין קץ וגוי אמר רבי תנחים, דרש בר קפרא בציפורי: מפני מה כל מ"ס שבאמצע תיבת פתוחה, וזה סתום? בקש הקדוש ברוך הוא לעשות חזקהו ממשיך, וסחיריב גוג ומגוג. אמרה מدت הדין לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! ומה דוד מלך ישראל שאמיר כמה שירות ותשבחות לפניך - לא עשינו מישית, חזקה שעשית לו כל הנשים הללו ולא אמר שירה לפניך - תעשחו מישית? לכך נסתם.

2) תלמוד בבלי מסכת פטחים דף קיז עמוד א

אמר רב יהודה אמר שמואל: משה וישראל אמרוaho בשעה שעלו מן הים. והל זה מי אמרו? נבאים שביניהם תקנו להן לישראל, שייהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהם, וכשנגאלין אומרים אותו על גואלתן.

3) רשי' מסכת פטחים דף קיז עמוד א

על כל צרה שלא תבא עליהם - לישנא מעלה הוא דנקט, ככלומר שאם חס ושלום תבואה צרה עליהם ויושעו ממנה, אומרים אותו על גואלתן, כמו חנוכה.

4) תלמוד בבלי מסכת ערכין דף י עמוד א ו ב

אמר רבי יוחנן משום רב שמעון בן יהוץדק, שמוונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל: שמוונה ימי החג, ושמוונה ימי חנוכה, ויום טוב הראשון של פסח, ויום טוב (הראשון) של עצרת; ובגולה עשרים ואחד: תשעה ימי החג, ושמוונה ימי חנוכה, ושני ימים טובים של פסח, ושני ימים טובים של עצרת. מי שנא בחג דאמרי כל יומה, ומאי שנא בפסח דלא אמרין כל יומה? דחג חולקין בקרבענותיהם, דפסח אין חולקין בקרבענותיהם. שבת דחולקה בקרבענותיהם לימאי לא איקרי מועד. ראש חודש דאיקרי מועד לימאי לא איקדייש בעשיות מלאכה, דכתיב: (ישעיו ל') השיר יהיה לכם כليل התקdash חג,ليلת המקודש לחג טעון שירה, ולאין מקודש לחג אין טעון שירה. ראש השנה ויום הכיפורים דאיקרי מועד ואיקדוש בעשיות מלאכה לימאי: משום דר' אבاهו, אמר רבי אבאהו, אמרו מלאכי הרשות לפני הקב"ה: רב"ש ע"ע, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה ובימים הקפורים? אמר להן: אפשר, מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מוותים פתוחין לפני וישראל אומרים שירה לפני! והא חנוכה דלא הכל ולא הכל וקאמרו משום ניסא. פורים דאיכא ניסא לימאי! אמר רבי יצחק: לפי שיאין אומרים שירה על נס שבוחוצה לאرض. מתקיף לה רב נחמן בר יצחק: והרי יציאת מצרים הוכשרו כל הארץ לומר שירה. רב נחמן אמר: קרייתה זו היא הלילה. רבא אמר: בשלמה הטעם, הללו עבדי ה' - ולא עבדי פרעה, הכא הילו עבדי ה' - ולא עבדי אחشورו? אכתי עבדי אחשורו אן. ולר"ג דאמר: קרייתה זו היא הלילה, התניא: משנכנסו לארץ - לא הוכשרו כל הארץ לומר שירה! כיון שנגלו חזרו להתיירן הרשות.

5) המairy על מסכת מגילה דף יד א

דבר ידוע הוא שאין אומרי הלל בפורים אבל טעם מניעתו נחלקו עליו בגמ' והוא שאחד מהם אמר שקרייתה זו היא הלילה ונראה לי לטעם וה שאמ היה במקומות שאין לו מגלה שקורא את ההלל שהרי לא נמנעה קרייאתו אלא מפני שקרייאת המגלה במקומו ומ"מ טעם אחר נאמר בה בגמרה והוא מפני שעדיין עבדי אחשורו היו ולא יצאו מבעדות לחירות ואינו לשון עבדי יי' נופל אלא בנס שאפר שר לבני עבדי יי' בלבד מקרים עבדי יי' ולא עבדי פרעה אבל בו עבדי אחשורו היו ולטעם זה אף מי שאינו בידו מגלה אינו קורא את ההלל וראשו נראה יותר ומ"מ מה שאמרו עד שלא נכנסו לארץ הוכשרו כל הארץ לומר שירה משנכנסו לארץ נפסלו כל הארץ מלהר שירה זו קא בעוד שהארץ בקיימה אבל מאחר שנגלו חזרו להתיירן הרשות:

6) רבבי יוסף אורח חיים סימן תרצג ס' קד

אין קורין בו הלל. הרב המairy בפסקיו ריש דף ט"ז, כתוב, דלטעם קרייאתה זו הלילה, אם אין לו מגילה יאמר הלל, ולטעם אכתי עבדי אחשורו, אף שאין לו מגילה לא יאמר הלל, וראשו נראה יותר. עכ"ד. ומסתמות דברי הפוסקים משמע דאין בו הלל לעולם, וטעמא, דרבא הוא אמר אכתי עבדי וכו', ולטעם זה לעולם אין לאומרו, והלכה כרבא, דהוא בתרא, ומה גם לפ"ג גירסת הר"ג (ד) וhra"ש והר"ג דגריסת{ } מתקיף לה רבא וכו', דкамар לה בדרך ATKFA, ולא אתיבו עלייה, ודאי הלכתא כוותיה?

7) הערות על ברכי יוסף אורח חיים סימן תרצג ס' ק' ז

ה. בשינויו ברכה ובמחזיק ברכה אותן, עמד רביינו על כך שהרמב"ם ובעל הלכות גדולות לא נקטו כתעמו של רבא, אלא כתעמו של ר' נחמן "שקריאת זוהר הלילא", וטעם בזה מושם דמסתבר טעםיה טפי. וכך פ' יש לומר שלא פלוג רבנן ולא יקרא הלל בברכה. ע"ש. עוד בטעם שפסק הרמב"ם כר' נחמן ובדברי רביינו שכטב שמהר"ף וכור' מוכח שפסקו כרבנן וכו', ראה בשורת תשובה מהאהבה ח'א סי' מ"ה, וחותם סופר או"ח סי' קצ'ב, וככתב סופר סי' ק"ס, ושיבת ציון סי' כ"ב, ובשו"ת ר"ב רנסבורג סי' נ"ג אות ב', ובשו"ת מהר"ץ חיית סי' ס"ה. ובכלל זה של הלכה כתלמיד במקומות הרבה, ראה מ"ש לעיל סי' שכ"ח הערכה זו. ודוק.

8) ספר פרי מגדים על או"ח - אשלא ברהם - או"ח סימן תרצג (ב)

אין עם"א. ובגמרא יש ג' טעמים והב"י השמייט טעם דא"א הלל על נס שבחל' והביא ב' טעמים ומה"א השמייט דרב נחמן דרבנן בתורה כוותיה נקטין ונ"מ היכא שאין מגילה או ט"ז בשבת ע"כ הטעם עבדי וכו' ומיהו י"ל לא פלוג ומשמע על נס בח"ל רשאי לומר הלל דרב נחמן ורבא רבים ובתראי. ומ"ש המ"א דחולץ אחר המגילה צריך להמתין עד אחר ובא לציון אלא במני שהתפלל כבר ועתה שומע מגילה אין חולץ תפילין עד לאחר המגילה:

9) שו"ת חותם סופר חלק א (או"ח) סימן קצב

שלום ושמחת פורים לי"ג הרב המופלג החוץ כבוד ה' מכובד בתורתו מוהר"ר יודא אסאד נ"י:

הginguni דבר בעטו הטוב, שנטעורה ע"ד הרב המאירichi מגילה פ"ק שכטב במגילה י"ד ע"א קריאתה זו הלילא, אי לית לי מגילה קורא הלל בפורים, ומתמה שלא חשו לו הפסיקים. ותו, אי כדבוריו מ"ט כתב ר' מאיר מגילה מלבו שם י"ח ע"ב, ולא יצאידי חובתו בקריאת הלל במקום מגילה, אלו דברי מעלתו. בספר ברכי יוסף סי' תרצ"ג ס"ד מיתתי דברי הרב המאירichi הנ"ל, וככתוב עליו, שלא חשו לו הפסיקים דהילכתא כרבעא שהוא בתרא דלא שיק הללו עבדי דאכתי עבדי אחזורש און, ועוד, דהרי"ף והרא"ש גרטסי מתקין לי' רבא ולא נתיישה קושית רבא והילכתא כוונתיה, אלו דבריו ז"ל:

איברא הרב המאירichi כתוב שנראה לו עיקר קרנבי" ומחוויב לקרא הלל, וכן טumo דבמגילה פריך ש"ס בין לרנבי" בין לרבעא דלא הוכשרו כל הארץות לומר שירה ומשני משלגו חזרו להכשרון, וביעורכו יי"ד ע"ב פריך קושי' זו רק לרנבי" ולא לרבעא יע"ש, והנה מה שנתי ש"ס במגילה משלגו חזרו להכשרון, אין תירוץ זה שהוא לשנייה לרנבי" ולרבא, דランבי" אמרת כן הואadam ארעה נס אחר חורבן בית שני בחוץ לארץ ואנו אין לנו בעלי רוח הקודש לתקון שיר חדש או מגילה אחרת ע"כ לומר הלל על אותו הנס, משא"כ לרבעא ע"ג דחזרו להכשרון חראון היינו אי היה אפשר, אבל כיון דכל ניסים שעשו ושיעשו טרם גאולה עתידה אכתי עבדי אומות העולם און, וא"כ מה שאמר לרבעא כיון שגלו חזרו להכשרון, ראי לחזר קאמער, אבל אין לנו, ומשו"ה לא פריך הש"ס בעיורכו רק לרנבי" דלרבעא פשיטה שזו תירוץ דהכי קטני

10) שו"ת חיים שאל חלק ב סימן יא

בפסחים דף קי"ו ע"א הלל זה מי אמרו נבאים שביניהם תקנו להם לישראל שייהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהם ולכשנוגלים אומרים אותו על גואלthon, וכפ"ז היה נראה דשפירות נאה לתקן לומר הלל כשנעשה נס לקהיל ישראל בערים ונבאים הראושים כך תקנו. אמנים לבני מהasset טובא שלא ראייתי להרי"ף והרמב"ם והרא"ש שכטבו זה שיש לומר הלל כשהציבור נועשים מצרחות ואמם הדברים כפשתן הי' להם למדנו דין זה. וועל לעבוי עם ישראל מפוזר ומפוזר ואיתרחש ניסא לקהיל ישראל דתנקנת נבאים היתה כשנעשה הנס לכל ישראל דוקא. אבל עתה כי הוו בעו עם ישראל דאפשר דסבירי הרי"ף והרמב"ם והרא"ש אשר בעיר זאת בזה לא תקנו נבאים לומר הלל ומשו"ה השמייטו. והכי דייקי דברי רש"י שפיריש שם וז"ל ועל כל צרה שלא תבא עליהם לישנא מעילא הוא דנקט כלומר שאם חס ושלום תבא צרה עליהם ווועשו ממנה אומרים אותו על גואלthon כגון חנוכה עכ"ל. מוכח מדברי רש"י ז"ל דהתקנה לא היתה אלא על תשוע' כל ישראל מן צרtranן ומשו"ה כתוב כגון חנוכה דאי סבר רש"י דכל צבור שבעל עיר כשנושעים מצרtranן יאמרו הלל וזה היא תקנת הנבאים לא הול'ל כגון חנוכה דלמא כתיבה והלא הדברים פשוטים דאם ח"ז בא צרה ונושעים יאמרו הלל ומה חסר לנו להבini ודקאמור כגון חנוכה ואמאי לא חש שביבין דוקא תשועת כל ישראל כגון חנוכה

11) רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג הלכה ו

ולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמדובר סופרים אלא קריאות ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שgomarin בהן את ההלל,

קביעת הלל על הנס הזמן זהה

ושמונה עשר יום בשנה מצוה למגור ביהן את ההלל, ואלו הן: שמנות ימי החג, ושמונת ימי חנוכה, וראשון של פסח ויום עצרת, אבל ראש השנה ויום הכהנים אין בהן הלל לפי שהוא ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה, ולא תקנו הלל בפורים שקריאת המגילה היא ההלל.

12) ספר בינויו בן יהודע על עריכין דף יב

והרב בתי כהונה ח"א בבית ועד דף יג, הקשה מאי קשיא ליה, והלא הלכה רוחת בישראל שנביאים תקנות שיהיו אמורים אותה על כל פרק ועל כל צורה שלא TABA עלייה [פסחים ק"ז], ואדקשיה ליה על הא דר' שמעון תיקשי ליה אחיך דנביאים מהך קרא דכל צרה דלא אקדיש ולא אקרי מועד עכ"ל, ע"ש. וכן בסת"ד דעל הא דנביאים ליכא קושיא, דיש לומר הם לא תקנו לומר ההלל על כל צרה אלא רק בשעתה דהינו בשעת הנס ולא לדורות עולם לאומרים בקבוע בכל שנה ושנה על צרה דלא אקדיש ולא אקרי מועד: ועוד נ"ל בס"ד הכי קא מקיש והוא חנוכה דלא הכי ולא הכי וקאמורינו, ואם כן יהיה זה זלזול בראש השנה ויום הכהנים דאקדיש בעשיות מלאכה ואكري מועד ולא קאמורין, דنمיצאת חנוכה שהיא מדרבנן עדיפה מניהו, ולהכי ראוי שלא יאמרו מושום כבוד ראש השנה ויום הכהנים, וככאילו גונא אמרו הטעם שאנו גומרים הלל בחול המועד של פסח מפני שביעו טוב שביעי של פסח אי אפשר לומר ההלל גמור מטעמא דאיתא במדרש, ואם יאמרו בחול המועד hei זלזול ליום טוב דנראה חול המועד עדיף מיניה, וכמפורש טעם זה בלבוש באורה חיים בהג"ז ע"ש, וכן נמי שפיר מקיש מכח האי טעמא, ומ שני אין כאן זלזול דחנוכה שאני דאתעביד ניסא ועל הנס אמורים ההלל:

13) שות' מנתת יצחק חלק י סימן י

והנראה בזה, בהקדם, מה דאיתא בש"ס (דפסחים) שם, ההלל זה מי אמרו, ר"א אומר משה ויישראל אמרוهو בשעה שעמדו על הים וכו', ר' יהודה אומר יהושע ויישראל אמרוهو בשעה שעמדו עליהם מלכיכנע וכו', ר"א המודיע אמר דברה ברק אמרוهو בשעה שעמדו עליהם סיירה וכו', ר' בא"ע אומר חזקי' וסיעתו אמרוهو בשעה שעמדו עליהם סנחריב וכו', ר"ע אומר חנני' מישאל ועזרי' אמרוهو בשעה שעמדו עליהם נבוכדןצר הרשע וכו', ר'יה"ג אומר מרדכי ואסתר אמרוهو בשעה שעמדו עליהם המן הרשע וכו', וחכמים אמורים נבנאים שביניהם תיקנו להם לישראל שיה אמורים על כל פרק ופרק וכו', וככתב רשי' זול יהושע וכל ישראל אל אמרוhow, כלומר אף יהושע וכל ישראל אמרוhow עכ"ל, והיינו דכל התנאים לא פליגו, אלא כל אחד מוסיף על דברי חבריו, וכמ"ש המהרש"א שם בח"א (ד"ה אמרו) עיי"ש, ועי' ברשב"ם שם.

והנה בכלל אלו (חוץ מבמרדי ואסתר, אם נאמר קרייתא זו הלילא), לא מצינו שהיו קובעים בהם יו"ט, לומר ההלל בכל שנה ושנה, ביום השנה שנעשה להם נס, ואף שהיו בא"י ונסים גלויים, ואף بما שאמור ר"א, משה ויישראל אמרוhow בשעה שעמדו על הים, לא מצינו שהיו קובעים לומר ההלל בכל שנה, ביום שעלו מן הים, דהרי קרייתם סוף, היה שביעי של פסח, ואוטו הימים לא נקבע בין הימים שgomrim בהם את ההלל, וכגדיאיתא שם - ולא רק שאין אמורים הלל באותו יום, אלא אף יו"ט بلا ההלל לא נקבע בהם, חוות משבעי ש"פ שיש בו מצות התורה דמועדים, ודפורים דאיירין בי' וכדלהhn - ואף בכל אותן הימים שבמגילות תענית, חוות מבחנוכה ופורים (א"ג קרייתא זו הלילא), אף חזקי' בן חנני' שחי מחביבין את החרות, שעאות לימי טובים, וכגדיאיתא (במס' שבת ד"ג ע"ב), והיה בא"י, מ"מ שעואום רק לאסור בתענית, ויש מהם שאסרו גם בהספד, עי' רשי' (ר'ה ד"יח ע"ב ד"ה בטלה), אבל לא בהלל והודאה.

אבל עדין הא גופא קשיא, מ"ש פורים וחנוכה, מכל הנסים, דאף דמשום תקנות הנביאים, אין לומר רק בזמן שנעשה הנס, ומ"ש בחנוכה, ופורים לפי ההו"א, וכן לפי האמת, למ"ד קרייתא זו הלילא, אמורים בכל שנה, ביום שנעשה הנס, מושם ק"ו, דמה מעבדות לחירות וכו'.

והנה בmhersh"א (מגילה) שם, דצ"ל דגם בבר חנוכה, מצאו חכמים בשום דרשהرمز בתורה, ואולי כוונתו, למגלת סתרים לרביינו נסים, שהביא הרמב"ן פ' בהעלוותך ה - ב, דהביא בשם המדרש, כיון שהקריבו שנים עשר שבטים, ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר לו הקב"ה למשה, דבר אל אחרון ואמרת אליו, יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת נרות, ואני עושה בה לישראל, על ידי בניך נסים ותשועה וחנוכה שקרווי על שמם, והוא חנוכה בני חשמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנוכה המזבח עכ"ל, וברmb"ן שם, הביא עוד כן מלמדנו וממד"ר עיי"ש.

ואפשר לומר גם בחנוכה, דיש הק"ו דמה מעבדות לחירות וכו', דאף דשם היה הגזירה, רק הכוונה והעברת על זאת, מ"מ גדול המחייב יותר מההורגו, וכמ"ש הטרו"ז (ס"י טר"ע סוס"ק ג') עיי"ש, ושובראייתי ברייטב"א (מגילה) שם, דכתוב דגם בחנוכה סמך נמי אהא טעמא דמגילה עיי"ש, אבל מ"מ יוקשה דגם בשאר הנסים הנ"ל, אכן ק"ו הנ"ל, ומ"מ לא מצינו שיתקנו חכמים לקורות את ההלל ביום השנה.